

Мовчання, важливіше за слова «Акомпаніаторка»

За романом
Ніни Берберової

Фільм Клода Міллера "Акомпаніаторка" належить до тих творів, які залишають шлейф спогадів і роздумів, що можуть видатися спершу легкими і навіть поверховими, та уважний погляд відкриває глибину. Публіка реагувала неоднозначно: дехто відкрито виражав справжнє чи удаване захоплення, але був і альтернативний погляд: "Ні про що...", - долетіло з натовпу і дало поживу для думок. Чому "ні про що", про яке таке "ні про що" йдеться?

Одна з тенденцій сучасного кіно - безсюжетність. Цього не скажеш про цю картину: фільм знятий за мотивами роману Ніни Берберової і має деякі риси пригодницького роману: дилема колабораціонізму та еміграції як парадоксального патріотизму під час Другої світової війни, втеча і поневірвання, любовний трикутник, самогубство. Але водночас всі ці колізії є другорядними, тіньовими, справжній сюжет - внутрішнє життя героїні, і ця лінія не збігається, а часом кардинально розходиться з першою. Власне, претендентка на місце головної героїні - знаменита співачка (актриса Олена Сафонова), яка живе повноцінним життям: має шалений успіх у мистецтві, заможного чоловіка, що за будь-яких режимів не втрачає своїх позицій, а також гарного коханця - лише об'єкт спостереження. Натомість героїнею стає молода непримітна дівчина Софі, сором'язлива та незграбна, - її акомпаніаторка та добровільна служниця. Цей зсув поширюється на всю картину: вона внутрішньо периферійна: основний малюнок прокреслюють напівтони та слабкі штрихи, смисл - напівнатяки, мовчання стає важливішим за слова, а недовір'я - за дію. Така стилістика нагадала мені метод вітчизняного театрального художника Данила Лідера - метод "периферії", коли увага митця зосереджується не на центральних колізіях та смислових вузлах - а на деталях, начебто третьюряд-

них елементах, які можуть насправді відкрити глибинні, непомітні на перший погляд сутності. Цей "боковий" погляд і є наскрізною точкою зору автора, і для того, хто не сприймає такого способу мислення, його мова може видатися "ні про що".

Та повернемося від роздумів про методи до самого фільму, що вирізняється, до речі, блискучою операторською роботою, тонкою грою акторів (Романа та Рішар Берінжери) та вдало підбраною музикою - Жоді, Берліоза, Штрауса, Шумана, Моцарта.

Культ надгероя з одного боку і втрата героя, дегероїзація з іншого - ось межі, що окреслюють мистецькі, особливо літературні пошуки ХХ століття (перше веде родовід від Ніцше, друге - можливо, від Кафки). Власне, моделлю дегероїзації є і цей фільм. В основі - перевертання традиційної пари "король-блазень", але ситуація програється на іншому рівні - не владної структури, а мистецької. Діалог ведеться не між можновладцем та митцем, а між митцями, що перебувають на різних щаблях ієрархії. Перед нами розкривається трагедія талановитої, розумної чутливої людини - акомпаніаторки Софі, що змушена бути завжди другою, завжди залишатися в тіні. Змагання йде не на рівні міри таланту чи працьовитості, а на рівні більш чи менш вдалого обрамлення - реклами, соціального становища, зовнішніх ознак - сучасних умов існування творчості. Спершу піаністці здається, що вона віддає себе в жертву мистецтву, та насправді йдеться про жертвування іншій людині. Така жертвовність невдячна і загрозна - впродовж фільму ми бачимо поступову втрату власного "я" героїні: вона відмовляється від особистого життя і живе лише проблемами співачки, яку вона "ненавидить і кохає" водночас. Оцей комплекс меншовартості, природньої другорядності обертається

Р. Берінжер та О.Сафонова у фільмі "Акомпаніаторка".

для митця драмою нереалізованості. І це значно серйозніша проблема, ніж здається на перший погляд. Скажімо, для української культури це одна з домінуючих рис.

Показана психологічна модель внутрішньої відмови від власної слави, а потім і долі - дуже цікава з різних точок зору. Полон починається непомітно - елементарна їжа і розкіш помешкання у голодному воєнному Парижі, удавана інтимність і довіра, блиск великої концертної зали. Першим великим ударом було непомічання її після вдалого концерту: навіть мати пішла вітати співачку, а не її. Другим потрясінням була відмова від кохання. Але у Софі залишалася ілюзія власної необхідності та влади спостереження - знання таємниць своєї "господині" (вона простежує її зустрічі з коханцем). В кінці фільму й ця ілюзія розбивається - співачка їде до Америки й залишає її ні з чим.

Крім усього іншого, фільм Клода Міллера підтверджує сучасну тенденцію в європейському кіно, коли в картині музика набуває домінуючої ролі ("Скрипаль" Шарль ван Дамма; "Зустріч з Венерою" Іштвана Сабо).

Надія МІРОШНИЧЕНКО